

Az érzékiség mint szakralitás

Zsávolya Zoltán:
Égi Rozi ideje,
Kráter Műhely
Egyesület, 2012.

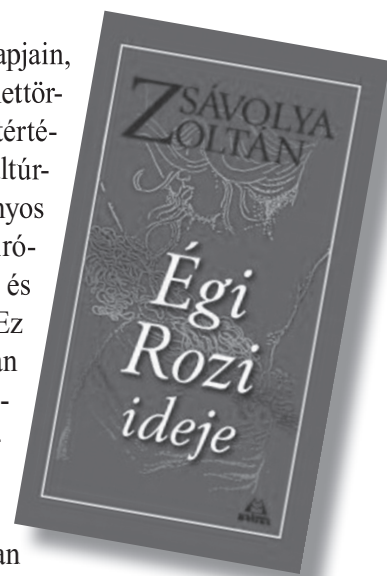
Zsávolya Zoltán közelmúltban megjelent kisregénye (vagy elbeszélésfüzére?), az *Égi Rozi ideje* sokszínű, enigmatikus alkotás: egyszerre melodráma és pamflet, fenomenológiai ihletettséggű értekezés és krimi, szociográfia és *fantasy*. Esztétikai, kultúrtörténeti és erotikus utalásokkal teli, kísérleti prózai szöveg, amely ezen a kategórián belül is meglepetésekkel szolgál. Egyfelől ezer szállal kapcsolódik a nyugati posztmodern törekvésekhez: fragmentált, nélkülözi a zárt kompozíciót, mellőzi az intakt cselekményt, illetve burjánzó nyelvi reflexióval helyettesíti a teleologikus történetmondás modelljét. Másfelől folyamatosan párbeszédet folytat a magyar hagyománnyal is: visszaül többek között a Petőfi-mítoszra (a forradalmár költő és Bem apó legendás barátsága kapcsán), Mikszáth szatirikus-publicisztikus hangvételű Noszty-fiújára, illetve Mészöly Miklós mikrorealista „pontos történeteire”. Mi több: maga a címadás is intertextuális keretben értelmezhető: az „Égi Rozi ideje” anagramma, a Mátyás Ivánhoz köthető „rég-i idők mozija” hangsor eltorzított változata.

A rendszerváltás utáni időszakban, nagyrészt 1995-ben – egy vidéki megyeszékhelyen, feltételezhetően Győrben – játszódó alkotást akár történelmi regénynek is lehetne nevezni, vagy ha annak nem is, a magyar félmúlt ironikus látéletének minden bizonnyal. A mű középponti alakja, Jamnitz Géza előnyugdíjas köztisztviselő a próteuszi alakváltozásokban bővelkedő XX. századi történelembe belevetett látszat-egzisztencia; sodródó, az aktuális rendszert mindig reflektálatlanul kiszolgáló antihős. Hírnevét nem közéleti tevékenységének, hanem mozgalmas szexuális életének, pontosabban az utóbbit feldolgozó kéziratának, a „Lé és tüdő”-nek köszönheti. Ez a „Lé és tüdő” ismét anagramma: a magyar fordításban először éppen a rendszerváltozás időszakában olvasható magasztos Heidegger-opuszra, a „Lét és idő”-re asszociálhat e cím hallatán a bölcsészettudományok terén valamelyest is járatos olvasó. S itt a blaszfémikusnak is nevezhető nyelvi játék nem véletlenszerű: az önmagát túlságosan komolyan vevő, rigorózus heideggeri világkép, illetve a német bölcselő által oly magas intellektuális színvonalon jellemzett autentikus lét

fogalma az *Égi Rozi* lapjain, illetve Jamnitz Géza élettörténetében radikálisan átértékelődik. A markáns kultúrkritikát nyújtó, tudományos pontosságra törekvő és ironiátlan „Lét és idő” „Lé és tüdő”-vé degradálódik. Ez a materiális javak gáttalan élvezetére okító, s a szerelmi sikerre vágyók számára afféle kézikönyvként használható, minden jel szerint frivolításokban bővelkedő bestseller mint titokzatos „pre-textus” a többszólamú, többretegű szöveg rendező elveként funkcionál – még akkor is, ha az olvasó nem ismerheti meg a pontos tartalmát.

Zsávolya műve nemcsak ezen a ponton deromantizál: számtalan, termékenynek tűnő múlt- és jelenbeli illúzió érvényességét teszi kétségessé. Legyen szó tudásról (tudományról), politikáról, szerelemről vagy éppen az elmúlásról: a szövegben megnyilvánuló következetes, már-már a szenvedélyig fokozódó relativizmus az emberi létezésnek úgyszólván egyetlen lényegi összetevőjét sem hagyja érintetlenül. S e varázstalanító hevület legfőbb céltáblái éppen azok a korlátozott érvényű igazságok, amelyek a mindennapok, illetve a történelem világában az individuumot élni, túlélni segítik.

Mi több: a narráció önmaga és az általa közvetített történet átvilágításához is a tiszteletlenségben felülmúlhatatlan, szélsőséges ironikus attitűdöt hívja segítségül. A Jamnitz barátjaként ismert szubjektív narrátor, Génusz Laci mint konkrét személy alig-alig értelmezhető; nevéhez illően inkább „mi”, mint „én”. Egyfelől – nevével szoros összefüggésben – a topográfiai értelemben meghatározatlan, Győrre emlékeztető *hely*, konkrétan a főhős életéhez köthető városi terek *szelleme (genius loci)*, s mint ilyen, az események koronatanúja, illetve a hírvivői-kronikási szerep hordozója. Másfelől viszont ő a kompromisszumot nem ismerő, könyörtelen ironia képviselője is – s e mozzanat jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Figyelemreméltó, hogy Laci még saját, parodisztikus nyelvi konstrukcióihoz is distanciával, olykor a játékrontás dionüszoszi mámorával közelít. Az önálló entitásként megnyilvánuló, önreflexív nyelvi kifejezésmód folyamatosan ironikus gyanakvással

szemléli önmagát – nem függetlenül az igényességre, pontosságra törekvő gyilkos dekonstrukciótól.

Az utóbbi kifejezések együttes használata nagyon is indokolt, ha arra gondolunk, hogy az egzaktág igénye itt provokatív indítással társul. A pajzán Génusz Laci valósággal sokkolja a konzervatívabb ízlésű publikumot, amikor a bölcséleti értekezések művi, nem ritkán túlzásfolttnak, túlbonyolítotttnak ható nyelvét a banalítások világára alkalmazza. Ám nemcsak stilsztaként száll szembe a hagyományos olvasói elvárásokkal. Mesemondóként sem könnyíti meg a befogadó dolgát: ígéretesen felvázolja, azután torzóban hagyja, majd újakezdi, pontosabban: atomjaira bontja, új és új képzettársításokkal konzekvensen szétzilálja, végtére néhány rövid, összegzőnek szánt fejezetben még inkább összekuszálja Jamnitz Géza különös szerelmi történetét. Laci érdeme, hogy legeslegutoljára, a 156 oldalas mű durván hetven soros epilógusában igyekszik egyszerűbb szavakkal is megvilágítani az események közötti összefüggéseket.

Törekvése nem mondható sikertelennek: a már csüggedő olvasó számára többé-kevésbé átláthatóvá válik a történések szövevénye (jobb későn, mint soha). S végül a befogadónak rá kell döbennie arra, hogy a tragikum mozzanatait sem nélkülözi az öregedő és deklasszálódó köztisztviselő félresikerült románca az őt megbabonázó, fiatal és életerős „macskával”, a Robusztus Tinédzsernek és ufonautának is nevezett femme fatale-lal, Majnald Rozáliával. Ez a kései szerelem a halálra készülő férfi keserűdes búcsúja a létől. (Nem hagyhatom ki a poént: a meggyalázott Heidegger immár békében nyugodhat a sírjában...)

S a teljes szöveg ismeretében már az sem okozhat meglepetést, hogy Jamnitz tragikus hőssé válásával párhuzamosan – az elidegenítő hatású nyelvhasználat és a tömény ironia ellenére – a kisszerű érzékiség is a szakralitás létrégiójába emelkedik a mű végén. Másként hogyan is lényegülhetne át egy nimfomániás ifjú asszony Égi Rozivá?

Mórocz Gábor

Tabernákulum ajtó (részlet), 25 × 30 cm, 1989. Cegléd